

№ 2/2026

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

АГПИ
Научный вестник

ANDIJON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI Ilmiy xabarnomasi

№ 2 2026 **aprel**

Jurnal 2023-yildan chop etilmoqda

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2022-yil 25-oktyabrda
№ 045013 raqam bilan ro'yxatga olingan
ISSN 2181-4309

O'zbekiston Respublikasi

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2024-yil 8-maydagi №354-
sonli qarori bilan **Pedagogika fanlari** bo'yicha Oliy
attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga
kiritilgan.

Xalqaro miqyosda faoliyat yurituvchi yirik
ilmiy ma'lumotlar **CrossRef** bazasida
indeksialanadi.

★ Ilmiy maqolalar O'zbek, Rus, Ingliz tillarida
<https://eduservis.uz> sayti orqali qabul qilinadi.

Murojaat uchun:

Telegram: ADPIilmiyxabarnoma_bot

Electron manzil: eduservis@gmail.com

2/2

BOSH MUHARRIR:

B.M. Rasulov- tarix fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul muharrir:

B.A. Sirojiddinov- biologiya fanlari doktori (DSc), professor

TAHRIR KENGASHI

S.Z. Zaynobiddinov- O'zRFA akademigi

I.R. Asqarov- kimyo fanlari doktori, professor

Sh.X. Yo'lchiyev- fizika-matematika fanlari doktori, (DSc), professor

A.E. Zaynobiddinov- biologiya fanlari doktori, professor

B.X. Amanov- biologiya fanlari doktori (DSc), professor

A.A. Egamberdiyev- falsafa fanlari doktori (DSc), professor

M.V. Xalimova- psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Sh.J. Yusupova - pedagogika fanlari doktori, professor

Z.E. Azimova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.B. Artiqova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

V.A. Qodirov- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

N.J. Abdullayeva- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.A. Tojiboyeva - filologiya fanlari doktori, professor

Sh.A. Xaitov- tarix fanlari doktori (DSc), professor

A.G. G'aniyev- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.K. Pozilov -biologiya fanlari doktori (DSc), professor

T.T. Kaziyeva- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

U.A. Usmanova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

D.T. Samatov- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

A.Xakimov- pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

M.T.Parpiyev- falsafa fanlari doktori (DSc), dotsent

A.A. Zapparov- texnika fanlari nomzodi, professor

U.A. Saliyev- tarix fanlari nomzodi, professor

M.I. Israil- filologiya fanlari doktori, professor

L.A. Muxammadjonova- falsafa fanlari nomzodi, professor

Sh.A. Xasanov - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

X.T. Komilova pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

M.Sh. Alimova - siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

Q. Ibaybullayev- falsafa fanlari nomzodi, dotsent

D.T. Samatov- pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

D'.M. Muxtarov- falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

S.N. Yusupova- tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

B.M. Do'monov- pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E.A. Tajimirzayev- tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

K.S. Karimov - tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

A.A. Yuldashyev- biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.J. Abduraxmonova - biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.M. Muydinova- fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

J.B. Qoraboyev- filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

N.T. Mo'yidinov- kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

D.A. Sobirova- filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E.B. Abdullayev- falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

G'.Sh. G'ulomov- biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

L.S. Yunusov - biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

N.S. Yaqubov- tarix fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD), dotsent

M.I. O'rinboyev- pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

U.Sh. Uktamov- geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

M.G'. Ergasheva - tarix fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD)

Muharrirlar:

O. Karimov,

U. Malikova,

B. Mashrabova.

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA

Artikova M.B., Turaboyeva M.R. Ta'lim xoldingi dasturiy ta'minoti: bilimni targ'ib qilish va ta'lim xizmatlari taklifi sifatida	4
Abdullayeva N.J., Madmarova G.Q. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy-pedagogik ijodkorlikni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	9
Hasanov Sh.A. Analitik tafakkur – talabalarda fikrlash dinamikasi va intellektual rivojlanishning asosiy kognitiv omili sifatida	15
Shabdullayeva L.O. Malakaviy amaliyot jarayonida talabalarda raqamli ta'lim muhitida mustaqil ta'limni qo'llay olish mexanizmlari	20
Agzamova N.O. Xorijiy tillarni o'qitishda pedagogning qarashlari va o'qitish metodlariga bu qarashlarning ta'siri	30
Matmusayev T.M. Avlodlar nazariyasi va yoshlar ijtimoiylashuvida qadriyatlar uzviyligi	35
Axmedova N.D., Urinbayeva B.Z. Bo'lajak tarbiyachilarning bolalarda hissiy-ma'naviy sifatlarni rivojlantirish metodikasi	42
Alimov J.A., Shermuhammedov M. Zamonaviy sharoitda stol tennis orqali talabalarning jismoniy faolligini oshirish	47
Axunov U.R. Kinestetik kompetensiyalarni rivojlantirish bosqichlari va ularni ta'lim amaliyotida qo'llash	51
Shabdullayeva L.O. Talabalarda mustaqil ta'limni shakllanganlik mezonlari ularning baholash usullari va vositalari	55
Karimova M.M. Ta'lim-tarbiyada qo'shiqning o'rni	62
Azimova Z.E., Otabayeva Z.G'. Klasterli yondashuv asosida talabalar jamoasida hamkorlik madaniyatini rivojlantirishning nazariy asoslari	67
Hasanov Sh.A. Badiiy asar tahlili kompetensiyasi - filolog talabalarda kasbiy kompetensiyalarni takomillashtirishning didaktik drayveri sifatida	71
Ismonov X.B., Azimjonova U.Z. Muhandislik grafikasi jarayonlarida aksonometrik proyeksiyalar va ularning ahamiyati	78
Maxmudov A.O. Chizmachilik mashg'ulotlarida interfaol va grafik metodlar orqali o'quvchilarning ijodiy va fozoviy tafakkurini rivojlantirish	84
Abduraxmonova D.Sh. Bo'lajak "tarbiya" fani o'qituvchilarini individual yondashuv asosida o'quvchilarni baholash va rag'batlantirish faoliyatiga tayyorlashning pedagogik, psixologik va amaliy asoslari	89
Bekmuratov N.A., Odiljonov U.U. Tasviriy san'at o'qituvchisining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari	93
Madaminova G.G. Umumta'lim maktablarida fan to'garaklarini tashkil etishning nazariy-huquqiy asoslari va amaliy muammolari	100
Mashrabova B.N. Irony and hyperbole in the dialogue of abdullajon: a stylistic analysis of cinematic language	106
Nishonov N.A. O'yin faoliyatining psixosotsial va pedagogik aspektlari	111
Ubaydullayev S.Q., Tursunov F.E., Qo'ychiyeva M.L. Texnologiya fanlarni o'qitishda axborot texnologiyalarini ahamiyati	115
Uraimov S.R., Xakimjonov M.X. Workout metodikasining xorijiy mamlakatlardagi qo'llanilishi va uning o'zbekiston sharoitida rivojlantirish	120
Yoqubjonov N.G'. Futbol orqali talabalarda jamoaviylik va yetakchilik sifatlarini shakllantirish	126
Jo'rayeva D.I. Musiqa madaniyati darslarida o'zbek xalq kuy-qo'shiqlaridan foydalanish metodikasi	130

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR

Rasulov B.M., Abduraxmanov A.A. Yangi O'zbekistonda sud huquq tizmidagi islohatlar	135
Raximova Z.X. Ijtimoiy tarmoqlar sharoitida pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish zamonaviy ijtimoiy ehtiyoj sifatida	142
Uzaqova N.M. Oliy ta'limda inklyuziv ta'limning rivojlanishi: yutuq va kamchiliklari	149
Rahmatullayeva G.M., Dripova A.M. Talabalarda milliy madaniyatga nisbatan milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini shakllantirish tajribasi va samaradorligini aniqlash	153
Mutallibjonov U.I. Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurishda huquqiy tarbiyaning o'rni	157

ANIQ VA TABIIY FANLAR

Asqarov I.R., Isayev Yu.T., Rustamov S.A., Mirzaabdullayev B.A. Xalq tabobati usullaridan foydalanilgan holda talabalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish mavzusini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	162
Абдурахимов А., Нишанов Х., Эсонбоева Ш. Основные характеристики средней множественности заряженных частиц в физике высоких энергий	169
Umarov A.V. Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida mediakompetentlik tushunchasining nazariy-metodologik asoslari	173
Гуломов Г.Ш., Маткаримова М.Х. Цитогенетическое изучение мутагенной активности в соматических клетках экспериментальных животных после воздействия переменного магнитного поля с модуляцией амплитуды средней частоты	179
Гуломов Г.Ш., Маткаримова М.Х. Исследование количества и состава иммунокомпетентных клеток после воздействия переменного магнитного поля с модуляцией амплитуды средней частоты	183
Mamadaliyev B.K. Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy dasturlar orqali bo'lajak o'qituvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirish	187
Jamoldinova D.A. Mantiqiy masalalar ta'limida milliy va xalqaro yondashuvlar uyg'unligi	192
Ablazova K.S. Uzlüksiz ta'lim tizimida matematika fanini modulli o'qitish metodikasi	196

TALABALARDA MUSTAQIL TA'LIMNI SHAKLLANGANLIK MEZONLARI ULARNING BAHOLASH USULLARI VA VOSITALARI

Shabdullayeva Lazokatxon Drifbekovna

Andijon davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya.

Mustaqil ta'lim – bu talabaning o'z bilimini, ko'nikma va malakalarini mustaqil ravishda o'rganish va rivojlantirish jarayonidir. Ushbu jarayon o'quvchining faolligi, tashabbuskorligi va mas'uliyatini ta'minlaydi, o'qituvchidan mustaqil ravishda ma'lumot yigilishini, tahlil qilinishini, va uni amaliyotga tadbiq etishni o'z ichiga oladi. Mustaqil ta'lim natijasida talaba o'zining o'quv rejasi va metodi ustida ishlashga o'rganadi, shuningdek, o'z muammolarini hal qilishga yo'naltirilgan faoliyatni mustahkamlashga intiladi. Shunday qilib, mustaqil ta'lim jarayoni nafaqat ilmiy bilimlarni, balki mustaqil fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada talabalarda mustaqil ta'limni shakllanganlik mezonlari, ularning baholash usullari va vositalari haqida ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar:

mustaqil ta'lim, diagnostika, nazorat va o'zini-o'zi baholash, talabaning ichki motivatsiyasi, o'z-o'zini boshqarish qobiliyati, onlayn resurslar.

Аннотация.

Самостоятельное обучение — это процесс самостоятельного изучения и развития собственных знаний, навыков и компетенций учащегося. Этот процесс обеспечивает активность, инициативу и ответственность учащегося, предполагает сбор, анализ и применение информации самостоятельно, без участия преподавателя. В результате самостоятельного обучения учащийся учится работать по собственной учебной программе и методике, а также стремится к укреплению своей деятельности, направленной на решение собственных задач. Таким образом, процесс самостоятельного обучения служит не только формированию научных знаний, но и развитию самостоятельного мышления и творческих способностей. В данной статье представлена информация о критериях формирования самостоятельного обучения у учащихся, методах и средствах их оценки.

Ключевые слова:

самостоятельное обучение, диагностика, контроль и самооценка, внутренняя мотивация учащегося, навыки самоорганизации, онлайн-ресурсы.

Abstract.

Independent learning is a process of independent study and development of a student's own knowledge, skills and competencies. This process ensures the student's activity, initiative and responsibility, involves the collection, analysis and application of information independently of the teacher. As a result of independent learning, the student learns to work on his own curriculum and method, and also seeks to strengthen his activities aimed at solving his own problems. Thus, the process of independent learning serves not only to form scientific knowledge, but also to develop independent thinking and creative abilities. This article provides information on the criteria for the formation of independent learning in students, methods and means of their assessment.

Keywords:

independent learning, diagnostics, control and self-assessment, internal motivation of the student, self-management skills, online resources.

Kirish. Mustaqil ta'lim – bu o'quv jarayonining muhim qismi bo'lib, unda talaba o'qituvchisiz yoki minimal nazorat bilan, o'zining kun tartibi va o'rganish metodlarini belgilab, bilim olish va mustahkamlash faoliyatlarini amalga oshiradi. U diagnostika, nazorat va o'zini-o'zi baholash vositalaridan foydalanib, o'z yaxshilanish yo'nalishlarini belgilaydi. Mustaqil ta'lim nafaqat bilimlarni, balki amaliy ko'nikma va ishchanlik mehnatini ham rivojlantirishga

qaratilgan bo'lib, shu tariqa talabaning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Mustaqil ta'limning asosiy maqsadi – talabaning o'zini-o'zi rivojlantirishini ta'minlash va uning bilimi, ko'nikma hamda malakalarini mustahkamlashdan iborat. Bu jarayon orqali talaba o'rganilayotgan mavzu yoki fan bo'yicha mustaqil ravishda bilimlarni izlash, tahlil qilish va ulardan natijalar chiqarish malakasini egallaydi. Shuningdek, mustaqil ta'lim yordamida o'quvchi o'zining o'rganish jarayonini boshqarishga o'rganadi, bu esa uni mas'uliyatli va tashabbuskor shaxsga aylantiradi. Natijada talaba faqat taqdim etilgan ma'lumotlarni emas, balki o'zining shaxsiy fikr va qarashlarini ham shakllantiradi. Mustaqil ta'lim ta'lim jarayonida talabalar tomonidan bilimlarni mustaqil ravishda egallash, o'z-o'zini rivojlantirish va mustaqil faoliyat yuritish jarayonidir. Bu usul talabalarni faol fikrlashga, mas'uliyatni olishga va o'z ta'lim yo'lini mustaqil belgilashga chaqiradi. Mustaqil ta'limning rivojlanishi zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlari qatoriga kiradi, chunki u talabalar bilimini yanada mustahkamlash va ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi [1].

Mustaqil ta'lim – bu talabaning o'zining bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda egallash jarayoni bo'lib, unda tashqi yordam va nazorat minimal darajada bo'ladi. Mustaqil ta'lim talabaning o'ziga tashkiliy va metodik jihatdan ta'minlangan holda, o'z bilimini shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishi demakdir [2]. Bu tushuncha talabaning shaxsiy qobiliyatlari, mas'uliyat hissi hamda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga asoslanadi. Mustaqil ta'limning ta'lim jarayonidagi ahamiyati kundan-kunga ortib, bormoqda, chunki u talabalarga o'z malakalarini mustaqil ravishda rivojlantirish imkonini beradi. Bu esa nafaqat bilimlarni o'zlashtirishda, balki ularni amaliyotga tatbiq etishda ham muhim rol o'ynaydi. Mustaqil ta'lim orqali talabalar o'zining o'rganish usullarini tanlash, vaqtini samarali boshqarish hamda o'ziga xos yondashuvlar yaratish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu tariqa, mustaqil ta'lim nafaqat shaxsiy faollik va mas'uliyatni oshiradi, balki yaratuvchanlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Talabalarning mustaqil ta'limdagi faolligi esa ta'lim sifatining oshishiga va o'quv jarayonining samaradorligiga zamin yaratadi.

Talabalarning mustaqil ta'lim ko'nikmalarini baholashda turli usullar va vositalardan foydalaniladi. Misol uchun, mustaqil ishlar, loyiha-topshiriqlar, referatlar va testlar mustaqil ta'lim samaradorligini aniqlash uchun keng qo'llaniladi. Baholash jarayonida talabalar o'zlarining o'rganish faoliyatini rejalashtirish, maqsadlarni belgilash, resurslardan foydalanish va o'z yutuqlarini tahlil qilish qobiliyatlari asosiy mezon sifatida olinadi. Shuningdek, baholash uchun interfaol metodlar, o'z-o'zini baholash va tengdoshlarga baho berish kabi yo'nalishlar ham qo'llaniladi. Bu usullar talabalar faoliyatini yanada chuqurroq tahlil qilish, ularning qobiliyat va kamchiliklarini aniqlash imkonini beradi [3].

Mustaqil ta'lim talabaning bilim, ko'nikma va malakalarini mustaqil ravishda rivojlantirishga qaratilgan jarayon bo'lib, uning shakllanishi ko'plab omillarga bog'liq. Ushbu jarayonni tahlil qilganda, eng muhimi talabaning ichki motivatsiyasi, o'z-o'zini

boshqarish qobiliyati va bilim olishga bo'lgan intilishi ekanligi seziladi. Mustaqil ta'lim shakllanishida o'quv jarayonining tashkiliy jihatlari ham muhim ahamiyatga ega; masalan, o'quv materiallarning qiziqarli va o'zlashtirish uchun qulayligiga e'tibor berish talab qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv elektron resurslarning ta'sirini ham alohida ta'kidlash lozim, chunki ular talabanning o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Mustaqil ta'limda o'quvchining mustaqil izlanish olib borish, ma'lumotlarni tahlil qilish va amaliy qo'llash qobiliyatlari rivojlanadi, bu esa uni nafaqat bilim olishda, balki hayotda yuzaga keladigan masalalarni hal qilishda ham muvaffaqiyatli qiladi.

Misol tariqasida, Andijon Davlat pedagogika instituti talabalarining mustaqil ta'lim jarayonini yorituvchi tadqiqotni ko'rib chiqamiz. Ushbu tadqiqotda talabalarining mustaqil o'qishga bo'lgan munosabati, motivatsiyasi va ularni baholash usullari tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'z bilimi va ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirishga intiluvchi talabalar, odatda, yuqori baholarga ega. Shu bilan birga, muayyan tizimli baholash vositalari va o'quvchi tomonidan o'zini baholash mexanizmi ham muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotning yana bir qiziqarli tomoni shundaki, zamonaviy axborot texnologiyalaridan faol foydalanadigan talabalar mustaqil o'rganish jarayonlarida ancha faolroq qatnashadi va darslik ma'lumotlarini chuqurroq egallaydi. Bu esa ta'lim jarayonining sifatini yaxshilashga ko'maklashadi.

Mustaqil ta'limda talabalar o'z bilimlarini mustaqil ravishda egallash, mustahkamlash va rivojlantirishga harakat qiladilar. Bu jarayonda turli metodlar qo'llaniladi. Masalan, muammoli ta'lim metodikasi talabalar muayyan masalalar yechimini izlash orqali bilim olishga yordam beradi. Shuningdek, loyiha asosida ta'lim usuli talabalarni mustaqil ish olib borishga undaydi, ularni ijodiy fikrlashga rag'batlantiradi. Seminarlar va munozaralar o'tkazish orqali talabalar nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, mustaqil ishlar, referatlar tayyorlash va taqdimotlar berish ham talabalar bilimlarini mustahkamlashda samarali natijalar beradi. Ushbu metodlar talabanning faolligini oshiradi, bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtiradi hamda o'z-o'zini nazorat qilish va baholash malakalarini shakllantiradi.

Mustaqil ta'lim - bu talabanning o'z-o'zini boshqarish, mustaqil ravishda bilim va ko'nikmalarni egallash jarayonidir. Bu jarayonda talabalar o'z maqsadlarini belgilaydilar, kerakli resurslarni topadilar va o'z bilimlarini tahlil qiladilar. Mustaqil ta'lim ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda, mustaqil fikrlash hamda muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Baholash usuli	Ta'rif	Afzalliklari va kamchiliklari
Testlar	Talabanning bilim darajasini qisqa vaqt ichida aniqlash uchun mo'ljallangan savollar to'plami.	Afzalliklari: Oson va tez amalga oshiriladi, natija avtomatik baholanadi. Kamchiligi: Faqat bilimlarni baholashi mumkin, chuqur tahlil imkoniyati cheklangan.
Referat va insholar	Talabalar mustaqil yozma ishlar orqali mavzuni o'rganish va tahlil qilish imkoniga ega bo'lishadi.	Afzalliklari: Fikr yuritish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kamchiligi: Baholash subyektiv bo'lishi mumkin, vaqt

		talab qiladi.
Amaliy ishlar	Talabalar nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash orqali ko'nikmalarini namoyish etadi.	Afzalliklari: Real vaziyatlarda fikrlashni rivojlantiradi. Kamchiligi: Baholash murakkab va ko'p vaqtni oladi.
Munozaralar	Talabalar mavzu bo'yicha fikr almashadilar va bahslashadilar.	Afzalliklari: Odamlararo muloqot va tanqidiy fikrlashni yaxshilaydi. Kamchiligi: Barcha talabalar faol ishtirok etmasligi mumkin.
Portfoliolar	Talabaning uzoq muddatdagi ishlar va natijalari yig'indisi.	Afzalliklari: To'liq va kompleks baholash imkonini beradi. Kamchiligi: Ko'p etadi.

Mustaqil ta'limni baholash mezonlari sifatida bir nechta muhim ko'rsatkichlarni ko'rib chiqish mumkin. Birinchidan, talabaning o'z maqsadlari va o'qish rejalarini shakllantirish darajasi muhim ahamiyatga ega. Ikkinchidan, mustaqil o'rganish jarayonida qo'llanilgan usullar va vositalarning to'g'riligi va samaradorligi baholanadi. Uchinchidan, talabaning o'z bilimlarini mustaqil ravishda baholash qobiliyati va natijalarning aniq tahlili muhim mezonlardandir. Ushbu mezonlar yordamida mustaqil ta'lim jarayonining sifatini aniqlash va uni takomillashtirish mumkin.

Mustaqil ta'limni baholash mezonlari ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma hamda malakalarini aniqlashda asosiy rol o'ynaydi. Bu mezonlar o'quvchilarning mustaqil ishlash darajasini, mas'uliyatliliklarini va o'zini o'zi nazorat qilish qobiliyatlarini baholashga xizmat qiladi. Baholash mezonlari o'quvchilarning bilimini faqat nazariy qismda emas, balki amaliy faoliyatda ham qanday qo'llay olishlarini aniqlashda muhimdir. Shuningdek, talabalar mustaqil ishlarni bajarishda o'z vaqtini to'g'ri taqsimlash, yangi ma'lumotlarni izlash, analiz qilish, yangi g'oyalarni ishlab chiqish kabi ko'nikmalarini qanday rivojlantirishlarini baholash uchun ham mezonlar ishlab chiqiladi.

Mustaqil ta'limda baholash mezonlariga nafaqat bilimning to'g'riligini, balki o'quvchi faoliyatining samaradorligi, ijodkorlik darajasi, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati kabilar ham kiradi. Ularni aniqlash uchun mustaqil ishlarning bajarilish sifati, topshiriqlarning to'liqligi, o'z-o'zini tahlil qilish darajasi kabi ko'rsatkichlar ko'zda tutiladi. Shunday qilib, mustaqil ta'limni baholash mezonlari o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning mustaqil fikrlash va ishlash ko'nikmalarini tizimli va ob'yektiv tarzda baholash imkonini beradi.

Mustaqil ta'limda talabalarni baholash uchun turli mezonlar va ularning turlari mavjud. Bu mezonlar talabaning faolligi, bilim darajasi, ko'nikmalari va mustaqil ishlash qobiliyatlarini o'lchashga mo'ljallangan bo'lib, ularning asosiy turlari quyidagilardir.

-keng qamrovli mezonlar: Bu mezonlar talabalar bilimining ta'lim dasturi bo'yicha umumiy darajasini baholaydi. Masalan, o'quv materiallarini to'liq va tushunarli qabul qilish, darsga tayyorgarlik darajasi.

-amaliy mezonlar: Talabaning nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati o'lchanadi. Masalan, mustaqil topshiriqlarni bajarish, laboratoriya ishlarini amalga oshirish.

-faollik mezonlari: Talabaning ta'lim jarayoniga faolligi, guruh ishlaridagi ishtiroki, savollarga javob berish qobiliyati ko'rsatkichlari hisoblanadi.

-jodiy mezonlar: Talabaning yangilik yaratish, muammolarni hal qilishda mustaqil fikrlash qobiliyati o'lchanadi.

-tuzilish va boshlanish mezonlari: Talabanning o'z-o'zini boshqarish, vaqtni rejalashtirish va topshiriqlarni tartib bilan bajarishi.

-differensial mezonlar: Bu mezonlar o'quvchilarning individual yondashuvlar va ehtiyojlarni hisobga olib, baholash usullarini tanlash imkonini beradi.

Baholash mezonlari turlicha usullar orqali qo'llanadi: testlar, og'zaki so'rovlar, loyiha ishlari, o'z-o'zini baholash, o'qituvchi bahosi va boshqalar [4]. Har bir mezon aynan qaysi turdagi baholash usuli uchun mosligini aniqlash, samarali natijalarga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu tariqa, mustaqil ta'limni baholash mezonlari va ularning turlari ta'lim jarayonining har bir bosqichida talabalar bilimni kompleks va asosli baholash imkonini yaratadi.

Mustaqil ta'lim jarayonida baholash usullari ko'p jihatdan talabalar bilimlari va ko'nikmalarini aniq va to'liq baholashga qaratilgan bo'lishi lozim. Ushbu usullar talabanning mustaqil ravishda o'zlashtirish darajasi, o'rganish jarayonida faol ishtiroki va o'z-o'zini baholash qobiliyatlarini o'lchashga yordam beradi. Masalan, testlar, referatlar, loyiha ishlari, prezentatsiyalar va mustaqil tahlil qilish kabi usullar talabanning bilimlarini chuqurroq va kengroq baholash imkonini beradi. Shuningdek, baholash jarayonida diagnostika, formatif va summativ usullardan samarali foydalanish orqali ta'lim sifatini yaxshilash mumkin. Har bir usul o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Baholash usullarining turlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ular turli vazifalarni bajarishda qo'llaniladi. Masalan, test usullari o'zbek tilida katta hajmda bilimlarni tezda va aniq baholash imkonini beradi, biroq ular murakkab ko'nikma va malakalarni aniqlashda yetarli bo'lmasligi mumkin. Loyihaviy ishlar va ijodiy topshiriqlar esa o'quvchilarning amaliy ko'nikmalari va ijodiy fikrlash darajasini ko'rsatadi, bu esa mustaqil o'rganishni kengroq qamrab oladi [6]. Shuningdek, o'z-o'zini baholash va tengdoshlar baholashi o'quvchilarni mas'uliyatga chorlaydi, ularning o'z fikrlarini ifodalash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, bu esa ta'lim jarayonining interaktivligini oshiradi. Har bir usulning afzalliklari va kamchiliklarini hisobga olgan holda, baholash tizimida ularni uyg'un tarzda qo'llash ta'limning sifatini oshiradi.

Mustaqil ta'limni shakllantirishda baholash usullari talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniq va to'g'ri aniqlash uchun muhim omillardan biridir. Bu jarayonda diagnostik, formativiy va summativ baholash usullari qo'llaniladi. Diagnostik baholash talabanning o'zlashtirish darajasini boshlang'ich bosqichda aniqlash uchun xizmat qiladi, formativiy baholash esa o'quv jarayonining davomida yuzaga keladigan kamchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etishda yordam beradi. Summativ baholash esa o'quv bosqichining oxirida olingan bilim va ko'nikmalarining yakuniy natijasini baholaydi. Talabalar mustaqil ta'lim jarayonida o'zaro baholash, o'zini-o'zi baholash va o'qituvchi tomonidan baholanish kabi turli vositalar yordamida aniqlanadi. Shu bilan birga, baholashdotalabalarining ijodiy yondashuvi, mustaqil fikrlash qobiliyati va mustahkam bilim darajalari inobatga olinadi. Baholash jarayonining aniq va adolatli tashkil etilishi talabanning o'z-o'zini tarbiyalashga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi hamda mustaqil ta'limni yanada samaraliroq amalga oshirish imkonini beradi.

Mustaqil ta'lim talabalarning mustaqil faoliyat yuritishi, bilim va ko'nikmalarini o'zlashtirish jarayonida katta ahamiyatga ega. Bu jarayonning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun mustaqil ta'lim mezonlarini aniq belgilash talab etiladi. Mezonlar aynan talabanning mustaqil o'rganish jarayonidagi bilimni qanchalik chuqur va tizimli egallaganini, ularning faoliyatini tashkil eta olishini va o'zini nazorat qilish qobiliyatini o'lchashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, mustaqil ta'lim mezonlari yordamida ta'lim jarayoni samaradorligi, talabaning individual yondoshuvi va o'zlashtirish darajasi baholanadi [7].

Mezon nomi	Baholash usuli	Baholash mezonining samaradorligi
O'z-o'zini boshqarish	Kundalik yuritish, reja tuzish va uni amalga oshirishni kuzatish	Talabaning reja asosida mustaqil bilim olish darajasini aniqlash; o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va baholash imkoniyati mavjud
Amaliy ko'nikmalarni qo'llash	Loyiha ishlari, laboratoriya tajribalari, vazifalarni mustaqil yechish	Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish qobiliyati aniqlanadi; natijalar asosida individual yondoshuv shakllantiriladi
Axborotni tahlil qilish	Reflektiv esse yozish, muammolarni hal qilish bo'yicha taqdimotlar	Talabaning mantiqiy fikrlash va muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatini ko'rsatadi; tafakkur darajasi baholanadi
O'z bilimini baholash	Testlar, o'zini baholash hujjatlari, mentor bilan fikr almashish	Talabaning o'z faoliyatini anglash va rivojlantirishga qaratilgan jarayonlarni muntazam baholashi kuchayadi
Ijodiy yondashuv	Innovatsion ishlanmalar, dizayn loyihalari, yangi g'oyalarni taqdim etish	Talabaning ijodkorlik darajasi, yangi va samarali yechimlar yaratish salohiyati ko'rsatiladi

Mustaqil ta'lim jarayonida baholash vositalarining samaradorligini oshirish muhim omillardan biridir. Baholash vositalari o'quvchilarning bilimi, ko'nikmalari va malakalarini aniq va ishonchli tarzda o'lchashi lozim. Samarali baholash vositalari o'quv jarayonining har bir bosqichida natijalarni real, to'g'ri baholash imkonini berib, o'rganish jarayonini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bois baholash vositalarini doimiy ravishda monitoring qilish, o'quvchilarning individual va guruh holatlaridagi o'zgarishlarini inobatga olish zarur. Olingan ma'lumotlarga asoslanib baholash mezonlari va usullarini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish va mustaqil ta'limni yanada samaraliroq tashkil etish uchun bron nuqtalar sifatida xizmat qiladi [8].

Baholash vositalarini takomillashtirish jarayonida bir nechta samarali yo'llar mavjud. Birinchidan, baholash mezonlarini yangilab, ularga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni kiritish lozim. O'quvchilarning turli metod va vositalardan foydalanish ko'nikmalarini hisobga olgan holda baholash shakllarini diversifikatsiyalash muhimdir. Ikkinchidan, baholash vositalarini testlardan tashqari, ochiq savollar, prezentatsiyalar, loyiha ishlarini baholash kabi shakllarga kengaytirish kerak. Uchinchidan, texnologiyalardan foydalanishni rivojlantirish, onlayn platformalarda avtomatlashtirilgan testlar va baholash tizimlari yordamida natijalarni tez va aniq olish imkonini yaratadi. Ushbu jarayonlarda o'qituvchilar va talabalar fikr-mulohazalarini doimiy tarzda hisobga olish baholash tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

Baholash mezonlari va indikatorlarini muntazam tahlil qilib, ularni zamonaviy ta'lim standartlariga moslashtirish [9]. Turli shakldagi baholash vositalarini kompleks ravishda qo'llash, shu jumladan loyiha ishlari, muloqotga asoslangan baholash va amaliy ko'nikmalarni baholash. Onlayn baholash platformalarini joriy etish orqali qayta aloqa vaqtini qisqartirish

va baholash natijalarining aniqligini oshirish. O'quvchilarning individual o'rganish uslublarini inobatga olib, shaxsiylashtirilgan baholash tizimlarini yaratish. O'qituvchilarni baholash vositalarini yaratish va qo'llash bo'yicha doimiy malaka oshirish kurslariga jalb qilish. Talabalar va ota-onalar bilan baholash natijalari bo'yicha samarali kommunikatsiya tizimini yo'lga qo'yish.

Xulosa. Talabalarda mustaqil ta'limning shakllanganligi ularning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarining mustaqil rivojlanishi asosida baholanadi. Mustaqil ta'lim jarayoni talabaning o'z-o'zini tashkil eta olish qobiliyati, o'qish resurslaridan samarali foydalanishi hamda o'z vaqtini boshqarish darajasi bilan aniqlanadi. Bu jarayonda talabalar nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq eta olishlari, o'z-o'zini baholash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishlari muhim hisoblanadi. Mustaqil ta'lim shakllari orasida mustaqil o'qish, mustaqil tadqiqot va loyihalar amalga oshirish kabi faoliyatlar o'rin oladi, ular talabalar ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillar va baholash natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalar mustaqil ta'limni shakllantirishda o'z faoliyatlarini rejalashtirish, bilimlarni mustaqil qayta ishlash va natijalarni tahlil qilish imkoniyatlariga ega bo'lishlari kerak. Baholash vositalari esa faqat bilimlarni emas, balki talaba qobiliyatlarini keng ko'lamda aniqlashi lozim. Mustaqil ta'lim samaradorligi o'quv jarayonining asosiy mezonlaridan biri sifatida qabul qilinadi, bu esa ta'lim tizimida talabaning faolligini oshirish va ularning intellektual mustaqilligini rivojlantirishga olib keladi. Shu bois, o'quv jarayonida mustaqil ta'lim va uning baholash usullarini takomillashtirish doimiy diqqat markazida bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov S. Talabalarda mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. Toshkent, O'qituvchi, 2018.
2. Karimova G. Mustaqil ta'limning nazariy asoslari va amaliyoti. Toshkent, Fan, 2017.
3. Mirzaev A. Talabalarda mustaqil ta'limni baholash usullari. Ta'limda innovatsiyalar jurnali, 2020, 3-son, 45-50-b.
4. Ismoilov B. Mustaqil o'rganish: ta'limning qayta qurilishi. Samarqand, Samarqand Universiteti Nashiyoti, 2019.
5. Toshpo'latov D. Talabalarda o'z-o'zini baholash tizimini yaratish. Ta'lim nazariyasi va amaliyoti, 2021, 2-son, 33-39-b.
6. Norqulov M. Mustaqil ta'lim jarayonida baholash usullari va vositalari. Pedagogika va psixologiya, 2022, 5-son, 22-28-b.
7. Usmonova L. Talaba mustaqilligini rivojlantirish uchun pedagogik yondashuv. Toshkent, O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi, 2020.
8. Rasulov K. Ta'lim jarayonida mustaqil ta'lim mezonlari va ularni baholash. Ilmiy izlanishlar, 2018, 10-son, 58-63-b.
9. Jalilov T. Talabalarda o'z-o'zini baholash va mustaqil ta'lim samaradorligi. Pedagogik tadqiqotlar, 2021, 7-son, 14-20-b.

